

Jari Aro & Pertti Jokivuori

Klassinen sosiologia

ja moderni maailma

DOCENDO

KLASSINEN SOSIOLOGIA JA **MODERNI MAAILMA**

Jari Aro
Pertti Jokivuori

DOCENDO

Ensimmäinen painos

Teos on aikaisemmin ilmestynyt WSOYpro Oy:n kustantamana vuonna 2010.

Tämän teoksen jäljentäminen ilman lupaa painamalla, monistamalla, skannaamalla, tai muilla tavoin kielletään tekijänoikeuslain mukaisesti.

Copyright © Jari Aro, Pertti Jokivuori ja Docendo 2015

Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

ISBN 978-952-850-513-6

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut:
tuotevastuu@docendo.fi

Sisällys

Tie ajatuksiin	5
Siteerattavista teoksista käytettävät lyhenteet	7
Johdanto	9
Klassisen ajattelun ja teoretisoinnin erityisasema sosiologiassa	9
Tämän kirjan kysymyksenasettelu	14
Miten yhteiskunta on mahdollinen?	17
Järjestyksen ongelma	19
Yhteiskuntateorioiden keskeisiä elementtejä	24
Mikä on objektiivista sosiaalisessa maailmassa?	34
Kapitalismi, raha ja globaali maailma	39
Nyky-yhteiskunnan liikkeen taloudellinen laki	43
Karl Marxin kapitalismianalyysi sosiologian kentässä	65
Max Weber: Kapitalismi ja länsimainen sivilisaatio	70
Georg Simmel: Raha vaihdon tunteettomana ruumiillistumana	88
Émile Durkheim: Markkinatalousyhteiskunta moraalisenä yhteisönä	99
Sosiologian klassikot ja kapitalismi	109
Yhteisöelämä ja sosiaaliset siteet	111
Gemeinschaft ja Gesellschaft	114
Gemeinschaft und Gesellschaft kulttuurikritiikkinä	119
Durkheim yhteisöelämän muodoista	126
Integroivan moraalin ongelmallisuus yksilöllistyneessä yhteiskunnassa	131
Yhteisö markkinoiden ja modernin valtion kritiikkinä	136
Sosiaaliset siteet nykyisin	141
Rationalisoituminen	145
Rationalisoituminen Max Weberin käsitteistössä	146
Rationaalisuuden neljä muotoa	153
Rationaalisuus taloudessa, lainkäytössä ja hallinnossa	160

Länsimaisen rationalisoitumisen erityispiirteet	167
Formaalisen ja materiaalisen rationaalisuuden ristiriita – weberiläinen kulttuurikritiikki	171
Pyhä modernissa maailmassa	179
Pyhä ja profaani	181
Negatiiviset riitit eli miksi taivas vihaa kinkkua	189
Positiivinen kultti ja pyhä	191
Voiman kokeminen ja pelastuminen pahalta, kulttiminä	195
Onko kaikki pyhä uskonnollista?	199
Karismaattinen auktoriteetti ja herruus	209
Uskonto käsitteellisen ajattelun kohtuna	213
Pyhä perhe ja oopiumtehtaat	217
Moderni traditionaalisen pyhän haastajana	220
Moderni elämä ja ihminen	227
Kaupunki modernin elämäntyylin näyttämönä	228
Sosiaalinen heiluriliike	233
Sosiaaliset tyypit	235
Muoti ja elämän ohikiitävä sosiaalisuus	240
Luokkamuodit ja kulutusyhteiskunta	242
Vieraantunut ihminen – oman elämänsä alien	248
Anomia	253
Sivilisaatioprosessi	257
Yksilön kultti	269
Mikä klassikoissa on edelleen tärkeää?	273
Sosiologian klassikkojen yhteiskuntateoreettisia ratkaisuja	275
Modernisaatio ja yhteiskuntien muutos	283
Klassikkojen kulttuurikritiikki	286
Perehtymistä varten kommentoitu kirjallisuusluettelo	290
Kirjallisuus	295

Tie ajatuksiin

Saksalainen, 1800-luvulla vaikuttanut filosofi Arthur Schopenhauer jakaa kirjallisuutta käsittelevässä esseessään leikkimielisesti kirjalliset tuotokset kolmeen kategoriaan. Hän puhuu symbolisesti meteoreista, planeetoista ja tähdistä. Osa kirjallisuutta on kuin yötaivaan nopeasti leikkaavia tähdenlentoja. Olet ystäväsi kanssa iltalenkillä ja yhtäkkiä hän huudahtaa:

”Katso!” ja osoittaa taivaalle, puiden yläpuolelle. Jos olet nopea, saatat nähdä vilauksen ilmakehään osuneesta meteorista, joka samantien palaa poroksi. Toista osaa kirjallisuutta voidaan verrata lähellä oleviin planeettoihin. Niiden valo viipyy meteoreita huomattavasti pidempään. Ne lämmittävät ja valaisevat aikalaisten taivasta ja antavat tulkinnallisen horisontin ymmärtää aikalaisilmiöitä. Pisimmän matkan tekee kuitenkin tähdistä lähtevä valo.

Sosiologian klassikoiden teoksia voidaan syystä pitää Schopenhauerin tarkoittamina tähtinä. Ne eivät ole tarjonneet aineksia vain aikalaisilleen, vaan yhä uudestaan uudet sosiologiskupolvet löytävät ne, tulkitsevat ja uudelleentulkitsevat niitä. Tuntuu myös siltä, että näillä klassisilla teoksilla on aina vain sanottavaa myös täysin uusista sosiaalista ilmiöistä.

Sosiologisessa puheessa klassikko tarkoittaa kahta asiaa. Yhtäältä sillä viitataan tiettyihin henkilöihin, joilla on ollut tärkeä merkitys sosiologian aseman vakiintumisen ja kehittymisen kannalta. Toisaalta klassikoilla viitataan näiden henkilöiden teksteihin ja tutkimuksiin.

Klassisen sosiologian ajanjakso sijoittuu vuosiin 1880–1920. Sen kuluessa sosiologia perustettiin sekä tieteellisenä ajattelutapana ja tutkimuksen alueena että yliopistollisena oppiaineena. Tuona aikana kirjoitettiin ja julkaistiin valtaosa niistä kirjoituksista ja tutkimuksista, joita

nykyisin pidetään keskeisimpinä sosiologista ajattelua ja tutkimusta määrittävinä klassisina teksteinä. Sosiologia ei siis tuolloin ollut suinkaan valmis ja hyvin määritelty tieteellinen lähestymistapa ja oppiaine vaan sitä oltiin juuri muotoilemassa ja rakentamassa.

Parhaimmillaan sosiologian klassiset tekstit ovat ehdotonta maailmankirjallisuutta ja kaikille sosiologian klassisen tai kultaisen kauden edustajille on tyypillistä hieno, ilmaisuvoimainen ja mukaansatempaava kirjallinen esitystapa, joka suuntaa näkemään maailman tietyllä, sosiologisella tavalla. Pahimmillaan sosiologian klassiset tekstit ovat lähes läpitunkemattoman monimutkaisia ja niissä torjutaan miltei pakkomielteisesti erilaisia mahdollisia ja mahdottomia vastaväitteitä ja vääринymmärryksiä.

Klassikkojen tuotanto on laaja ja moniaineksinen, ja jokaisen klassikon tuotannossa on myös ristiriitaisuuksia ja kerroksellisuutta, mikä on mahdollistanut hyvinkin erilaisia tulkintoja. Sosiologian klassikoiden anti jälkipolville ei ole ollut se, että he olisivat jättäneet joukon teorioita, joita sitten empiirisesti voitaisiin testata. Pikemminkin he tuottivat käsitteellisiä lähtökohtia siitä, miten yhteiskuntaa ja sosiaalisesta todellisuutta tulisi tarkastella.

Vaikka osaa klassikoiden tuotannosta voidaan pitää auttamattomasti vanhentuneina, klassikkojen tekstit tarjoavat edelleen lukijalleen sosiologisen ajattelun aarreaitan. Yhteiskuntatieteen opiskelija voi kavuta näiden sosiologian klassisten ajattelijoiden harteille tarkastelemaan sosiaalista todellisuutta. Klassikot eivät ole ainoastaan erilaisia sosiologisia tapoja katsoa sosiaalista todellisuutta, vaan ne ovat myös tie ajatuksiin.

Siteerattavista teoksista käytettävät lyhenteet

[UA] Durkheim, Émile (1980) Uskontoelämän alkeismuodot: Australialainen toteemijärjestelmä. Tammi: Helsinki.

[MS] Durkheim, Émile (1982) Sosiologian metodisäännöt. Tammi: Helsinki.

[IM] Durkheim, Émile (1985) Itsemurha: sosiologinen tutkimus. Tammi: Helsinki.

[ST] Durkheim, Émile (1990) Sosiaalisesta työnjaosta. Gaudeamus: Helsinki.

[PO I] Marx, Karl (1974) Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua. Osa 1: Pääoman tuotantoprosessi. Edistys: Moskova.

[PO II] Marx, Karl (1974) Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua. Osa 2: Pääoman kiertokulkuprosessi. Edistys: Moskova.

[PO III] Marx, Karl (1976) Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua. Osa 3: Kapitalistisen tuotannon kokonaisprosessi. Edistys: Moskova.

[MEV] Marx, Karl & Engels, Friedrich (1978–1979) Valitut teokset. 6 osaa. Edistys: Moskova.

[MF] Simmel, Georg (1986) Muodin filosofia. Odessa: Helsinki.

[PHG] Simmel, Georg (1989) Philosophie des Geldes. Georg Simmel Gesamtausgabe Band 6. Suhrkamp Verlag; Frankfurt am Main.

[PS] Simmel, Georg (1999) Pieni sosiologia. Tutkijaliitto: Helsinki.

[RF] Simmel, Georg (1997) Rahan filosofia. Doroga: Turku. [SME] Simmel, Georg (2005) Suurkaupunki ja moderni elämä: kirjoituksia vuosilta 1895–1917. Gaudeamus: Helsinki.

[PE] Weber, Max (1990) Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki. WSOY: Porvoo.

[MU] Weber, Max (1989) Maailmanuskonnot ja moderni länsimainen rationaalisuus. Kirjoituksia uskonnon sosiologiasta. Vastapaino: Tampere.

[W&G] Weber, Max (1972) Wirtschaft und Gesellschaft: Grundriss der verstehende Soziologie. J.C.B. Mohr (Paul Siebeck): Tübingen.

[E&S] Weber, Max (1978) Economy and Society: an outline of interpretive sociology. Vol. 1 & 2. University of California Press: Berkeley.

JOHDANTO

Klassisen ajattelun ja teoretisoinnin erityisasema sosiologiassa

Yleinen tapa perehdyttää uusi opiskelija sosiologiseen ajatteluun on esitellä hänelle sosiologian klassisia teorioita ja tutkimuksia. Varsinkin sosiologian käsitteellisen aineksen omaksumisessa tällainen pedagoginen ratkaisu tuntuu olevan selviö, mikä kertoo jotain olennaista sosiologiasta tieteenä ja ajatteluperinteenä. Keskeinen keino määritellä sosiologian identiteettiä ja ominaislaatua on viitata oppialan perustajiin ja heidän määrittelyihinsä juuri tämän tieteenalan tieteenfilosofisista lähtökohdista, tutkimuskohteista ja tutkimusmenetelmistä.

Kaikilla oppialoilla ei suinkaan toimita näin. Esimerkiksi luonnon-tieteissä ja teknisten tieteiden opetuksessa oppihistoria ei ole mitenkään olennainen asia. Sosiologia ei kuitenkaan ole ihmistieteiden keskuudessa mitenkään poikkeuksellinen tässä suhteessa. Esimerkiksi psykoanalyttinen ajatteluperinne nojaa vahvasti Sigmund Freudin tuotantoon ja käyttää hänen kirjoituksiaan edelleen keskeisinä tulkintojen auktoriteettina. Myös filosofiassa keskustellaan aktiivisesti klassisten ajattelijoiden esittämistä näkemyksistä ja niitä pidetään yhtä ajankoh- taisina kuin aikalaisten esittämiä tulkintoja.

Sosiologisen ajattelun ja tutkimuksen opettaminen esittelemällä oppialan klassisten edustajien työtä on tapaan perustuva sosiaalinen käytäntö. Mikäänhän ei sinänsä pakota rakentamaan sosiologian peruskurssia siten, että liikkeelle lähdetään oppialan klassisista teorioista ja tutkimuksista. On täysin mahdollista kouluttaa ammattitaitoisia sosio- logeja ilman, että he opiskelunsa aikana joutuisivat kohtaamaan ensim-

mäistäkään klassisen sosiologisen ajattelun ja teorian teosta tai kurssia. On siis hyvä huomata, että selviöltä vaikuttava käsitys klassikoiden keskeisyydestä on itsessään sosiaalinen ilmiö. Sosiologian klassikot ovat klassikkoja yksinkertaisesti siksi, että sosiologit koulutuksessaan ja tutkimuksessaan aktiivisesti asettavat ne etuoikeutettuun asemaan.

Klassikot – henkilöinä ja tutkimuksina – ovat sosiologialle usealla tavalla hyödyllisiä ja tärkeitä. Heidän muodostamansa tavat tarkastella yhteiskuntaa antavat eriytyneille tutkimuksenaloille erikoistuneille sosiologeille yhteisen tavan puhua yhteiskunnallisista asioista, ja viittaamalla sopivalla tavalla klassikoiden teksteihin ja ajatuksiin nyky-sosiologit voivat identifioitua sosiologisen ajatteluperinteen jäseneksi. Edelleen klassikkojen tuotannossa esitetään sellaisia sosiologista ajattelua määritteleviä tieteenfilosofisia ja teoreettisia malleja ja valintoja, joiden avulla myös nykysosiologi voi jäsentää suhdettaan omiin tutkimustehtäviinsä. Klassikkojen yhdeksi tärkeäksi tehtäväksi on määrittänyt se, että monet heidän töistään ovat eri tavoin esimerkiksi kelpaavia tutkimuksia. Näissä teoksissa on myös esitettyä joukko sosiologian kannalta keskeisiä käsitteitä, teorioita ja metodisia malleja, joita edelleen voidaan käyttää sosiologisen ajattelun ja tutkimuksen työkaluina. Klassikkoja käytetään myös tuomaan auktoriteettia ja uskottavuutta uusille teoreettisille ja tieteellisille näkemyksille rinnastamalla niitä juuri klassikkojen tuotantoon ja niistä esitettyihin tulkintoihin. Lisäksi klassikoiden ajattelun ympärille on muodostunut intellektuaalisia traditioita, joihin yksittäinen sosiologi voi samastua. Näin hän voi kokea, että hänen oma työnsä kytkeytyy johonkin laajempaan ajattelijoiden yhteisöön ja kokonaisuuteen. (Baehr 2002, 83–89; klassikkojen asema sosiologiassa on oma sosiologian sisäinen tutkimuksen alueensa, Gronow, Noro & Töttö 1996, 9–30; Pyyhtinen 2004.)

Klassikkojen lukeminen, opettaminen ja tutkiminen ja niistä kirjoittaminen ei kuitenkaan ole mitenkään viatonta puuhaa, koska klassikkoja käytetään sosiologian identiteetin ja rajojen määrittelyn keinona. Klassikkotutkimus on yksi osa sosiologian sisäistä neuvottelua, jossa määritellään, mitä sosiologia tieteenä on ja mitä se ei ole. Sosio-

logian rajojen määrittely puolestaan vaikuttaa siihen, millaisia asioita sosiologiassa on sopivaa tutkia ja millä tavoin. Tieteensosiologit ovat osoittaneet, miten erilaisia sitoumuksia tieteellisiin koulukuntiin ja traditioihin käytetään tieteen sisäisen kenttäkampailun välineinä.

Sosiologian klassikkoja käsittelevien oppikirjojen kuvitusta katsellessaan huomaa nopeasti, että klassinen sosiologia on valkoihoisten miesten kansoittama tieteenala. Sosiologia on länsimainen tiede ja ajatteluperinne, joka ”keksittiin” ja vakiinnutettiin yliopistolliseksi oppialaksi Euroopassa ja Yhdysvalloissa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Klassikkojen joukossa ei ole kovin monta naista eikä ihonväriltään muita kuin valkoisia, koska yliopistokoulutus ja tieteellinen ura olivat länsimaissa yhteiskunnissa pitkään vielä 1900-luvulla-kin valkoisten miesten etuoikeuksia. Feministisen sosiologian ja postkoloniaalisen tutkimuksen piirissä onkin ryhdytty kiinnittämään kriittistä huomiota siihen, millainen kuva sosiologisen ajattelun muodostumisesta erilaisissa historia- ja teoriakatsauksissa annetaan.

Tieteenalan historian tärkeiden henkilöiden ja tekstien määrittelyä klassikoiksi nimitetään joskus kanonisoinniksi. Alun perin kanonisoinnilla on tarkoitettu ortodoksisen ja katolisen kirkon käytäntöjä, joissa henkilö julistetaan pyhimykseksi tai jokin kirjoitus liitetään pyhien tekstien joukkoon. Sekularisoituneen tieteen käytäntöjen kuvaaminen kirkollisilla termeillä sisältää tietysti ironisen haasteen, ja usein sosiologian kaanonista puhuvat haluavatkin olla kuvainraastajia, jotka jollain tavalla kyseenalaistavat vallitsevaa tulkintaa alan oppihistoriasta.

Kanonisointipuhe viittaa siihen, että samalla tavalla kuin kirkon pyhimykset ovat sankarillisen hyveellisiä ja kunnioitusta ansaitsevia hahmoja, myös sosiologian klassikot ovat jonkinlaisia kunnioitusta edellyttäviä puolijumalia. Heidän tekstinsä muodostavat samalla tavalla sosiologian keskeisen auktoriteettia antavien tekstien joukon kuin pyhiksi kanonisoidut tekstit muodostavat kirkon velvoittavat tekstit. Vastaavasti samoin kuin uskonnossa dogmeiksi kanonisoidut määräykset muodostavat uskonnon keskeisen oppirakennelman, josta poikkeaminen johtaa harhaoppisuuteen, sosiologiassa klassikkojen käsityk-

siiä voidaan seurata dogmaattisesti ilman että niiden pätevyyttä arvioidaan ja todistetaan. Jo kanonisoinnista puhuminen prosessina tuo esille sen, että klassikon paikka on sellainen etuoikeuksinen asema, johon sosiologinen yhteisö aktiivisesti tuon henkilön ja hänen tieteellisen tuotantonsa erikseen nostaa.

Tieteen retorisisina käytäntöinä klassikkojen tekstit ja näkemykset ovat sosiologisessa ajattelussa ja argumentoinnissa yleispäteviä väitteiden esittämisen lähtökohtia. Ne ovat tämän yhteisön laajalti hyväksymiä käsityksiä, joiden varaan kuka tahansa yhteisön jäsen voi perustaa omia väitteitään. Tässä merkityksessä klassiset tekstit ja näkemykset ovat tieteenalan perusteita, jotain, minkä taakse on mahdotonta mennä kyseenalaistamatta koko tieteenalan perusperiaatteita ja olemassaolon ehtoja. Yhdysvaltalaisessa sosiologiassa klassikkoja nimitetäänkin tieteen perustajaisiksi, founding fathers. Niinpä voidaan ajatella, että tieteenalan klassikoilla on samanlainen asema sosiologien yhteisön perustavien sääntöjen ja institutionaalisten mallien kannalta kuin Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistuksen allekirjoittajilla ja perustuslain laatijoilla on Yhdysvaltojen identiteetin ja yhteiskunnan kannalta.

Yksi kanonisoinnin merkitys on se, että teoreetikko, teksti tai teoria määritellään tietyn oppialan yksityisomaisuudeksi. Émile Durkheim on epäilemättä sosiologian klassikko juuri tässä merkityksessä, sillä hän itse aktiivisesti pyrki määrittelemään sosiologiaa muista tieteistä itsenäiseksi tutkimus- ja tieteenalakseen, samalla kun hän oli mukana perustamassa sosiologian oppialaa ranskalaiseen yliopistojärjestelmään. Max Weber puolestaan on vaikeammin kanonisoitava hahmo tässä merkityksessä, koska hänen tuotantonsa on merkityksellinen monen muunkin tieteenalan kannalta eikä hän koskaan työskennellyt sosiologian alan virassa. Vaikka sosiologia määritteleeikin identiteettiään klassikkojensa kautta, määrittelyprosessina se on kuitenkin suhteellisen väljä ja sisäisesti moniääninen. Sosiologiyhteisö ei ole ollut kovin mustasukkainen omista klassikoistaan, vaan se antaa auliisti klassikkojaan muidenkin oppialojen käyttöön. Samalla sosiologiassa ollaan valmiita omimaan piiriinsä monia sellaisia ajattelijoita, jotka oman aktiivisen tiede-

uransa aikana eivät suinkaan identifioituneet sosiologeiksi. Esimerkkejä jälkimmäisistä ovat George Herbert Mead ja Michel Foucault. Kanonisointi voi myös tehdä klassikosta pyhän objektin, jonka kyseenalaistaminen ei ole sopivaa. Tällöin klassikkoa kohtaan suunnatut loukkaukset myös herättävät yhteisön piirissä vihaa, koska niitä voidaan pitää pyhänhäviöinä.

Ei ole kuitenkaan syytä ajatella, että klassikkojen kanssa keskusteleminen ja niiden tutkiminen olisi yksinomaan myyttiä rakentavaa. On täysin mahdollista ja myös tärkeää suhtautua klassisiin teksteihin epäortodoksisesti. Klassikkoja tulee tarkastella rationaalisesti ja kriittisesti.

Baehr (2002, 163–168) osoittaa kristillisen kanonisoinnin ja sosiologisen kanonisoinnin välisessä vertailussaan, että toisin kuin kirkon käytännöissä sosiologiassa keskeisten tekstien muodostaminen on luonteeltaan avoin prosessi. Sosiologian kanonisoidut tekstit eivät ole suljettu kokonaisuus, jonka sisältöä vain muutama valittu henkilö voi määritellä. Sosiologian kaanon ei myöskään ole muuttumaton, eikä sitä ole aktiivisesti määritelty mahdollisimman ristiriidattomaksi tekstien kokoelmaksi toisin kuin uskonnollinen kaanon. Näin pitkälle analogia ei siis ylety.

Mutta miten juuri tietyt henkilöt ja tekstit ovat valikoituneet sosiologiassa klassikoiden asemaan? Käytännössä tämä tapahtuu vuosikymmenten saatossa siten, että aina uudet sosiologisukupolvet heidän koulutuksensa aikana sosiaalistetaan tulkitsemaan oman oppialansa historiaa aivan erityisellä tavalla. Kertomus sosiologian historiasta ja sen keskeisistä heeroksista ei suinkaan ole aina ollut samanlainen, vaan se on vuosikymmenten aikana muuttunut paljonkin. Tarkastelemalla eri aikoina julkaistuja sosiologian oppikirjoja R. W. Connell (1997) on osoittanut, miten aivan eri henkilöitä on nostettu merkittävimpien sosiologien asemaan (ks. myös Collins 1997).

Oppikirjojen ja sosiologian oppihistorian kirjoittamisen ohella toinen tärkeä klassikoiden aseman määrittelyyn vaikuttava käytäntö on sosiologian käsitteellinen tutkimus ja tieteellinen keskustelu sosiologian teorioista. Sosiologiassa teorianmuodostus tapahtuu varsin usein

erilaisten teoreettisten mallien vertailemisen, yhdistelemisen ja uudelleenmuotoilun avulla. Klassinen perinne antaa tähän hyviä aineksia, koska klassikoiksi tunnustetut teoriat ovat itsestään selviä rakennusaineita sosiologisille teorioille. Monet viime vuosikymmenien tärkeät teoreettiset tutkimukset ja työt ovat rakentuneet juuri klassikkojen ajatusten synteettisten uudelleentulkintojen varaan.

Sosiologian teoreettinen tutkimus muodostaa aktiivisesti käsitystä siitä, että tietyt varhaisemmat teoreettiset käsitykset kuuluvat sosiologisen teorianmuodostuksen ytimeen. Niinpä Talcott Parsonsin tapa, jolla hän teoksessaan *The Structure of Social Action* vuonna 1937 yhdisti omaan sosiologian toiminnan teoriaansa aineksia Weberiltä, Durkheimilta, Paretolta ja Marshallilta, oli juuri sellainen synteettinen uutta teoriaa luova ja varhaisempaa teoriaa kanonisoiva teko, joka on myöhemmin vahvasti määritellyt sitä, että varsinkin Weber ja Durkheim ovat keskeisimmät sosiologian klassiset klassikot. Tärkeää tietysti on, että synteettinen teoria tulee itsessään riittävän vaikutusvaltaiseksi tulokinnaksi.

Tämän kirjan kysymyksenasettelu

Tässä kirjassa pyrimme nostamaan esille sellaisia sosiologian klassikkojen teorioita, näkemyksiä ja kysymyksenasetteluja, jotka ovat kiinnostavia myös nykyajan ihmiselle. Klassikkojen tutkimuksissa ja teorioissa on muutamia yhteisiä teemoja ja ihmettelynaiheita, jotka ovat edelleen ajankohtaisia myös 2000-luvun alun ihmiselle.

Samalla kirjamme on tarkoitus olla oppikirja, joka esittelee sosiologian klassisen vaiheen edustajien keskeiset näkemykset. Keskeinen kysymys on, millaisia ajattelun malleja, käsitteitä ja kysymyksenasetteluja sosiologian klassikot tarjoavat aikamme yhteiskunnallisten ilmiöiden pohtimista varten.

Olemme valinneet kirjassa käsiteltäviksi näkökulmiksi seuraavat asiat: kapitalismi ja raha modernin yhteiskunnan olennaisena tunnus-

piirteenä, yhteisölliset siteet ja yhteiskunnallisen integraation kysymys, rationaalisuus modernin yhteiskunnallisen toiminnan tunnuspiirteenä, uskonto ja pyhä modernissa maailmassa, moderni elämä ja moderni ihminen. Kirjan ensimmäinen luku *Miten yhteiskunta on mahdollinen?* esittelee sosiologisen yhteiskuntateorian perustavia käsitteitä.

Valitsemamme näkökulmat ja teemat ovat osittain päällekkäisiä: samoja aiheita käsitellään eri näkökulmista kirjan eri luvuissa. Tämä johtuu ensiksikin itse asian luonteesta: tarkasteltavat aiheet ovat laajoja ja itsessään monimutkaisia. Toisaalta se johtuu myös käsiteltävien sosiologian klassikkojen keskenään erilaisista tavoista määritellä sosiologian tutkimuskohteita, käsitteellisiä lähtökohtia ja tehtävää.

Olemme valinneet käsiteltäviksi sosiologian klassikoiksi varsin tavanomaisen joukon kanoniseen asemaan korotettuja ajattelijoina ja tutkijoina: Karl Marxin, Émile Durkheimin, Georg Simmelin ja Max Weberin. Tämä johtuu pitkälti siitä, että meidät on koulutettu pitämään juuri näitä henkilöitä sosiologian klassisimpina edustajina ja he ovat meille myös kaikkein tutuimpia klassikkoja. Heidän ajattelunsa ja tuotantonsa on meille riittävän tuttua, jotta kykenemme tarkastelemaan sen merkitystä nykyajan ilmiöiden ja ajattelutapojen kannalta.

On kuitenkin selvää, että sosiologian oppihistoriassa on tarvetta jatkuvasti käydä arvioivaa keskustelua siitä, millä perusteilla yhteisöimme pitää tiettyjä ajattelijoina ja teorioita keskeisimpinä ja olennaisimpina tämän tieteenalan kannalta. Viime vuosina on sosiologian oppihistoriaa ja teoriaa koskevassa keskustelussa nostettu esille myös muita aiemmin vähemmälle huomiolle jätettyjä näkemyksiä ja henkilöitä.

Feministinen sosiologia ja teorianhistoriallinen tutkimus ovat kiinnittäneet huomiota siihen, miten sosiologian klassikkojen asema on varattu ennen kaikkea valkoisille miehille. Jo 1900-luvun alkupuolella sosiologian kentällä kuitenkin toimi merkittävä joukko feministisesti suuntautuneita teoreetikkoja ja tutkijoita, jotka tutkivat sosiaalisen sukupuolen asemaa yhteiskunnallisissa käytännöissä. Niin sanotun postkolonialistisen tutkimuksen piirissä on aktiivisesti nostettu oppihistoriallisen tutkimuksen aiheeksi etnisyyden ja kiinnitetty huomiota sel-

laisiin varhaisiin sosiologeihin, jotka aktiivisesti tutkivat etnisestä alkuperästä johtuvia yhteiskunnallisia eroja.

Kiinnostus evoluutiopsykologiaa kohtaan on puolestaan antanut aihetta arvioida uudelleen 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun sosiologiassa varsin suosittua evoluutioteoreettista ajattelua. Erityisesti Edvard Westermarckin tuotanto on tässä suhteessa noussut uudelleen kiinnostuksen kohteeksi.

Kolmas ajankohtainen sosiologian oppihistorian kannalta tärkeä keskustelu on käynnissä amerikkalaisen pragmatismien kysymyksenasettelujen ja vaikutuksen suunnalla. Sosiologia ”keksittiin” ja institutionalisoitiin yliopistolliseksi oppiaineeksi yhtä aikaa sekä eurooppalaisissa yhteiskunnissa että Yhdysvalloissa, mutta Euroopassa sosiologian yhteiskuntateoreettisen tutkimuksen kiinnostus on pitkään kohdistunut erityisesti eurooppalaisten ajattelijoiden teorioiden tutkimiseen.

Kaikki kolme mainittua suuntausta asettavat hyvin tärkeitä kysymyksiä sosiologian ajatteluperinteelle siltä osin, millaisista näkökulmista ihmisten yhteisöelämää ja sosiaalista toimintaa tulisi tarkastella. Meillä ei kuitenkaan ole tässä kirjassa tilaisuutta tarkastella näitä aiheita. Toivomme, että näiden alojen asiantuntijat julkaisevat lisää tältä alueelta, jotta ymmärrys sosiologisen ajattelun historiasta monipuolistuisi ja syvenisi. Sosiologian ja sen oppihistorian ei ymmärryksemme mukaan tulisikaan tähdätä yhtenäisen ja monoliittisen yhteiskuntateorian muodostamiseen. Sosiologisen ajattelun ja teoretisoinnin kiinnostavuuden ehtona on se, että sen piirissä käydään jatkuvasti käsitteellistä keskustelua teoreettisista kysymyksistä ja tieteen harjoittamisen lähtökohdista.

KLASSINEN SOSIOLOGIA JA MODERNI MAAILMA esittelee sosiologian klassikkoja tuoreella tavalla. Millaisia ajattelun malleja 1800- ja 1900-luvun taitteessa vaikuttaneiden sosiologian klassikoiden yhteiskuntateoriat voivat tarjota meidän aikamme ihmisille, nykyisten yhteiskunnallisten ilmiöiden pohtimista varten?

Kirjassa liikutaan modernin maailman yhteiskunnallisissa ilmiöissä. Mitä sanottavaa Durkheimilla, Weberillä, Marxilla ja Simmelillä on globaalista nykykapitalismista, yhteiskunnan ja elämän modernisoitumisesta sekä pyhästä ja uskonnollisuudesta?

Kirja sopii johdantoteokseksi kaikille sosiologisen ajattelun teoriasta, historiasta ja klassisesta vaiheesta kiinnostuneille. Sosiologian klassikot eivät tarjoa vain valmiita oppeja todellisuuden ymmärtämiseen, ne ovat tie ajatuksiin.

9

789528 505136

ISBN 978-952-850-513-6

30.1

www.docendo.fi